

УДК 283/289(477)

Л. Ф. Веремейчик,

здобувач кафедри релігієзнавства Національного університету “Острозька академія”

ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОТЕСТАНТСЬКИМИ КОНФЕСІЯМИ ПРОБЛЕМ СОЦІАЛЬНОГО СИРІТСТВА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті розглянуті шляхи вирішення протестантськими конфесіями проблем соціального сирітства в умовах трансформації українського суспільства. Показано основні форми і методи співпраці благодійних громадських організацій протестантських громад і держави.

Ключові слова: соціальне сирітство, благодійність, демократичне суспільство, фостерні сім'ї, волонтерство, опікунство, дитячі будинки сімейного типу.

Пути решения протестантскими конфессиями проблем социального сиротства в условиях трансформации украинского общества

В статье рассмотрены пути решения протестантскими конфессиями проблем социального сиротства в условиях трансформации украинского общества. Показаны основные формы и методы сотрудничества благотворительных организаций протестантских общин и государства.

Ключевые слова: социальное сиротство, благотворительность, демократическое общество, приемные семьи, волонтерство, опекуны, детские дома семейного типа.

Ways Protestant denominations problems of child abandonment in terms of transformation of Ukrainian society

The article deals with ways to address Protestant denominations problems of child abandonment in terms of transformation of Ukrainian society. Displaying basic forms and methods of cooperation charitable NGOs Protestant communities and the state.

Keywords: social orphanage, charity, democratic society, foster family, volunteering, guardianship, family-type homes.

Здобуття Україною незалежності гостро поставило проблему взаємин церкви і держави в духовній, соціальній, культурній сферах та

можливості використання важелів їхнього впливу на формування світогляду людини та самоусвідомлення. В Україні спостерігається стрімке збільшення кількості дітей сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, що відбувається на фоні зменшення загальної чисельності дитячого населення. Серед основних причин, таких як асоціальна поведінка батьків, поширення алкоголізму та наркоманії, з'явилися і нові, характерні для трансформаційних процесів у суспільстві, а саме: безробіття, економічна нестабільність, зростання злочинності, бідність та ін.

Зважаючи на актуальність та багатовекторність проблеми, у царині її осмислення та дослідження працювали і працюють чимало вітчизняних науковців: Н. Белікова, В. Єленський, А. Ліханов, Н. Міщенко, О. Панич, А. Нечасва, Ю. Решетніков, О. Саган, С. Сьомін, О. Уткін, М. Черенков, Ю. Черноморець та ін.

Помітною тенденцією останніх років в Україні є відокремлення сім'ї від батьківства, що проявляється у значному збільшенні неповних сімей. Це призводить до поширення сирітства в Україні, що має особливо загрозливий характер для такої його складової, як соціальне сирітство.

Метою нашої наукової розвідки стало розкриття шляхів вирішення протестантськими конфесіями проблем соціального сирітства в умовах трансформації українського суспільства.

За офіційною статистикою сьогодні в Україні загальна кількість дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування складає 103 тис. (включаючи дітей, які перебувають під опікою, в прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу), 275 державних дитячих виховних закладів (53 школи-інтернату, 115 дитячих будинків, 48 будинків маляти, 56 будинків-інтернатів). Близько 30 тис. дітей-сиріт перебувають у державних дитячих виховних установах (31 % до 7 років, 89 % від 7 до 18 років). Слід зазначити, що це число лише приблизно відображає реалії життя, оскільки кількість безпритульних дітей, дітей-жебраків, дітей, що перебувають у диспансерах і не входить до цих статистичних даних [5].

Станом на 1 липня 2010 р. функціонувало 505 дитячих будинків сімейного типу, в яких виховувалася 3361 дитини; 3061 прийомна сім'я, в якій виховувалося 5217 прийомних дітей. Разом в таких сім'ях виховувалося 8578 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (8,5 % від загальної кількості дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування). Слід відзначити, що кількість дітей у прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу щороку зростає [3].

Становище дітей, які виховуються в інтернатних закладах України нині дуже складне. Значна частина будинків дитини, дитячих будинків та шкіл-інтернатів має слабку матеріально-технічну базу, потребує ремонту як жилих, так і службових приміщень. Забезпечення вихованців

інтернатних закладів одягом і взуттям становить 60–70 %. Матеріальні потреби дітей адміністрація дитячих закладів змушена вирішувати за рахунок спонсорських коштів, отримати які непросто. Незважаючи на значимість проблеми соціального захисту дітей-сиріт, спеціального законодавства у цій сфері не було розроблено. На даний момент державна політика щодо дітей-сиріт та дітей без піклування регулюється Сімейним кодексом України, ЗУ “Про охорону дитинства” та 14 підзаконними актами. Основними законами, що регулюють питання соціального захисту дітей-сиріт і дітей, які залишились без піклування батьків є Конвенція ООН про права дитини, Конституція України, Кодекс про шлюб та сім’ю, Закони України “Про освіту”, “Про державну допомогу сім’ям з дітьми” та ін. Станом на 2008 р. президент України Віктор Ющенко підписав Указ “Про проведення в Україні Року підтримки національного усиновлення та інших форм сімейного виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування”. В травні 2011 р. Верховна Рада України прийняла Закон про внесення змін до Сімейного кодексу щодо усиновлення. Проте невирішеними залишаються законодавче закріплення механізмів захисту прав прийомних дітей та батьків-вихователів, постановка вихованців прийомної сім’ї на квартирний облік, розробка інструктивних листів щодо конкретизації норм, закріплених у Положенні про прийому сім’ю [8].

Церква, яка об’єднує віруючу спільноту, не може лишатися байдужою до проблем, пов’язаних із соціальним сирітством. Йдеться, передусім, не просто про розширення сфери опіки протестантських конфесій, а про принципово новий рівень соціального служіння. Це не тільки опікування нуждених, культурно-просвітницька діяльність, моральне вдосконалення суспільства. З огляду на це, сприяння діяльності релігійних, громадських організацій в реалізації ними програм соціального служіння висувається в ряд найважливіших пріоритетів державної політики [4, с. 171].

Чи не найпрогресивнішим кроком на шляху поліпшення координації соціальної і гуманітарно-благодійницької діяльності конфесій та їх співробітництва у цьому напрямі з державою стало розроблення Всеукраїнською радою церков і релігійних організацій спільно з Держкомрелігій України Програми розвитку милосердницької та добродійної програми “В ім’я Христа” [6]. Нею, зокрема, передбачаються такі напрями: координація дій державних органів, громадських і релігійних організацій, направлених на формування в суспільстві світогляду солідарності поколінь, почуття відповідальності батьків за долю дітей, підвищення престижу сім’ї, розширення при клінічних лікарнях медико-соціальних відділень для лікування дітей-сиріт, одиноких матерів, членів багатодіт-

них родин, малозабезпечених верств населення, відкриття під опікою релігійних організацій таборів відпочинку для дітей із багатодітних сімей, дітей-сиріт і дітей, постраждалих від аварії на ЧАЕС, налагодження зв'язків з одновірцями за кордоном з метою поширення руху добродійної та милосердницької діяльності в Україні.

Значну роботу з дітьми-сиротами та дітьми вулиці проводять протестанти різних конфесій при тісній співпраці з державними органами опіки в різних куточках України. Сім'ї, що утримують прийомних дітей при фінансовій підтримці держави називаються фостерними, прийомними, чи патронажними. В Україні перші такі сім'ї з'явилися у 2000 р., з них 80 % сімей – протестантські.

Президент Київського благодійного фонду “Ліга прийомних сімей” Володимир Кононенко характеризує основні завдання роботи благодійного фонду: “Ми налагоджуємо контакти з тими людьми, які є ключовими в реалізації наших довгострокових завдань, проводимо зустрічі із суспільно-політичними лідерами, щоб заручатися підтримкою. Зараз створюємо центр, що буде займатися інформаційною кампанією, тому що держава не зацікавлена в цьому. У деяких областях є фонди, що працюють по розвитку прийомних родин, з якими налагоджені партнерські стосунки” [7, с. 4].

У передмісті Києва, у селищі Петрівське, знаходиться Міжнародна благодійна фундація “Отчий дім”, яка є прикладом того як протестантські благодійні установи можуть ефективно працювати в Україні і бути взірцем у виконанні Божої заповіді – піклування про сиріт та вдів. Це також приклад плідної співпраці недержавної благодійної установи з відповідними державними органами по роботі з дітьми і керівництвом України. Саме співробітникам “Отчого дому” належать законодавчі ініціативи, які привели до суттєвих змін у законодавстві, що стосується діяльності центрів соціальної опіки дитини. На даний час цей досвід втілюється в життя у багатьох регіонах України.

З метою служіння дітям, позбавленим батьківського піклування в дитячих будинках, інтернатах, та училищах в 2004р. була організована Міжнародна місія “Agape”. Місією були розроблені програми біблійних уроків: “Сонечко” для дітей дошкільного віку, “Уроки життя” для дітей шкільного віку, “Про головне” для підлітків. З часу існування місія “Agape” підготувала 172 служителів, які трудяться в Миколаївській, Херсонській, Сумській, Запоріжській, Київській, Полтавській, Хмельницькій, Рівненській, а також в декількох дитячих будинках Росії. Вчителі щорічно проводять біблійні уроки в 38 інтернатах, а це біля 6000 дітей-сиріт, позбавлених батьківської опіки. В програмі навчання вікова психологія та дефектологія, педагогіка та дидактика, стилі викладання,

історія церкви та біблійна антропологія, курси “Зцілення розбитого серця”, “Уроки самостійності для молоді”, “Підліткове служіння”, “Мистецтво спілкування” та ін.

У листопаді 2010 р. у Києві відбулась конференція, присвячена офіційному старту всеукраїнського руху задля захисту дітей-сиріт. Альянс ставив завдання охопити всіх дітей-сиріт справжньою християнською турботою, дати можливість кожній дитині зростати в люблячій сім’ї і попередити сирітство в Україні. В роботі конференції прийняли участь 519 учасників зі 23 регіонів України, гості із Росії, Білорусі, Вірменії, Швейцарії, США та Великобританії. Керівники понад 90 благодійних та громадських організацій, єпископи, пастори та служителі церков, державні службовці та батьки-усиновителі розробили стратегію ефективної допомоги дітям-сиротам та дітям, що залишилися без батьківської опіки.

Віра та бачення ініціаторів руху “Україна без сиріт” підкріплена конкретними результатами організацій, які ввійшли в Альянс. Вже зараз стоять черги на усиновлення дітей дошкільного віку, кількість бездоглядних дітей зменшилась у десятки разів, а тисячі сиріт потрапили до родин.

Конференція стала можливою завдяки зусиллям багатьох людей. Серед них організації, які стали ініціаторами створення Альянсу “Україна без сиріт”: “Отчий дім”, “Служба порятунку дітей”, “Агапе”, “Одна надія”, “Еммануїл”, “Республіка Пілігрим”, “Ти будеш знайдений”, “Мій дім”, “Коаліція для дітей груп ризику”, а також міжнародні партнери Альянсу: Christian Vision, Compassion International, Orphans Promise, Commission for Children at Risk, A Home for Every Orphan, “Cooperative Baptist Fellowship” [9].

В квітні 2011 р. в м. Ірпінь відбувся робочий саміт “Україна без сиріт – усиновлення”, основною метою якого було вироблення загальної стратегії розвитку усиновлення в країні і налагодження співпраці регіональних координаторів. Організаторами саміту стали проекти національного усиновлення “Ти будеш знайдений”, “Дар усиновлення” Асоціації “Еммануїл”, громадська організація “Міжнародний центр лідерства та розвитку” за участі благодійного фонду “Мій дім” та громадської організації “Наша спадщина”. У саміті взяли участь 54 делегати з 15 областей України, представники державних структур. Серед найбільш актуальних питань – розміщення в сім’ї дітей старшого віку та дітей з особливими потребами, важкими захворюваннями та порушення розвитку, а також питання практичної і компетентної допомоги прийомним сім’ям і усиновителям.

Наприкінці травня 2011 р. в м. Херсон на базі Таврійського християнського інституту відбувся робочий саміт “Україна без сиріт – служіння в

інтернатах”, завданням якого було розробити спільну стратегію ефективної роботи з дітьми в інтернатах і дитячих закладах та організувати взаємодію координаторів в кожній області України. Організаторами в рамках Альянсу “Україна без сиріт” стали місія “Agape”, благодійний фонд “Майбутнє дітям України”, проєкт “Одна Надія”, міжнародний благодійний фонд “У колі друзів”. У саміті взяли участь 46 учасників із 17 областей України, які представляли 25 організацій і церков, а також 2 учасники з Білорусі. У програмі саміту розглядалися питання: визначення ситуації по роботі з дітьми в інтернатах та дитячих закладах у різних регіонах України; розробка ефективних напрямків роботи з дітьми-сиротами в інтернатах, дитячих будинках та інших системних установах; постінтернатна адаптація підлітків та молоді до соціально-побутових аспектів життя; створення мережі обміну інформації між регіональними координаторами; формування спільної бази даних організацій, благодійних фондів, місій, соціально-суспільних організацій у сфері сирітства [1].

В червні 2011 р. в Україні проходила акція – велотур “Україна без сиріт”, в якому взяли участь усиновлені діти, діти з прийомних сімей, їхні батьки, а також діти з інтернатів. Організаторами акції стали Альянс “Україна без сиріт”, благодійні фонди “Пілігрим” та “Майбутнє дітям України”. Мета акції – привернути увагу громадськості до проблем дітей-сиріт в Україні та запропонувати ефективні шляхи їх вирішення.

Команди велотуру “Схід” та “Захід” брали участь у круглих столах та прес-конференціях, проводили концерти та дитячі програми, брали участь у церковних служіннях, вручали мерам міст офіційні листи-звернення від Альянсу “Україна без сиріт” до влади, в яких пропонувались шляхи вирішення проблем сирітства в Україні. “Тільки об’єднавши свої зусилля, підтримавши національне усиновлення та реформувавши інтернатну систему, ми зможемо домогтися того, щоб у нашій країні не залишилося жодної дитини без сім’ї”, – стверджує президент Альянсу Руслан Малюта [2].

За підтримки закордонних місій та у тісній співпраці з Всеукраїнським християнським сирітським фондом “Струмок” були створені дитячі будинки сімейного типу в м. Рівне. Дитячий будинок сімейного типу утворили декілька родин із Першої рівненської церкви ЄХБ: Зарічнюків, Новосадів, Лебедів, Нестеруків, Куцель. Під опікою Ольги Збирун функціонує більше 15 років притулок для випускників інтернатів “Вулик”, де проживає 25 підлітків.

Однією з форм служіння для дітей-сиріт є соціальні реабілітаційні центри. На сьогодні дитячий християнський соціально-реабілітаційний центр “Дитяча надія” (м. Рівне) є єдиним у своєму роді, де дитина, потрапляючи в центр, проходить комплексну соціальну реабілітацію: на-

дання необхідної медичної допомоги, навчання екстерном по спеціально розроблених програмах, виховання в традиціях християнської етики і моралі та ін.

Рівненська обласна спілка батьків-вихователів дитячих будинків сімейного типу та опікунів по захисту прав та інтересів дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування “Промінь надії” була створена з ініціативи церков ЄХБ м. Рівне з метою об’єднання сімей, які виховують прийомних дітей. Серед основних напрямків діяльності спілки: популяризація сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування, правовий захист сімей, які виховують прийомних дітей, проведення різних форм навчання для батьків-вихователів по різнобічній тематиці, організація спільного відпочинку батьків та дітей в сімейних таборах та ін. Спілка плідно співпрацює із службою у справах дітей та молоді при облдержадміністрації, консультативно-дорадчими органами, профільними міністерствами.

Отже, аналізуючи шляхи вирішення протестантськими конфесіями проблем соціального сирітства в умовах трансформації українського суспільства, варто зазначити, що створення альтернативних форм опіки над дітьми-сиротами, дітьми вулиці та дітьми батьки яких позбавлені батьківських прав є актуальним для громад протестантів. Однією з проблем, з якою стикаються ініціатори програм – відсутність законодавчої бази, яка б визначала права та обов’язки недержавних організацій, що працюють з соціальними сиротами, спричиняє натягнуті стосунки з владними структурами, створює перепони в рішенні різних питань. З розвитком економіки і правових відносин суспільство на користь дитини і сім’ї також вимагає більш продуманого використання інших альтернативних форм опіки, сприяючих повному розвитку потенціалу кожної дитини, таких, як патронатне виховання і опікунство. Зроблено лише перший крок – створено прецедент щодо можливості і необхідності запровадження таких форм влаштування дітей-сиріт в Україні.

Прогнози щодо того, скільки часу потрібно, аби прийомна сім’я посіла таке ж місце у сприйнятті наших громадян, як усиновлення чи опіка – передчасні. Значна роль протестантських громад допомагає у практичній роботі з виховання підростаючого покоління.

В суспільстві відбувається поступова трансформація державної системи опіки та піклування дітьми, що залишилися без догляду батьків, апробуються нові форми і методи підтримки кризових та прийомних родин. Поява нових моделей соціальної роботи протестантських конфесій викликана необхідністю викорінення системи стаціонарного догляду за дітьми, намаганнями покласти край стражданням, духовному зубожінню та втраті людського потенціалу.

Список використаних джерел та літератури:

1. Божий дар усиновлення [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.prochurch.info
2. Велотур “Україна без сиріт” // Вісник Альянсу. – 2011 – № 2. – С. 2–3.
3. Головний пріоритет діяльності Державного департаменту з усиновлення та захисту прав дитини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/publish>
4. Гречко Е. Есть ли будущее у церкви? Форум 20. Двадцать лет религиозной свободы и активной миссии в постсоветском обществе. Итоги, проблемы, перспективы евангельских церквей. Материалы к дискуссиям / ред. -сост. М. Черенков. – К. : Дух і літера, 2011 – С. 171.
5. Дитинство – яке воно? Громадська організація “Комітет захисту прав людини на життя” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zahistprav.org.ua/>
6. Духовное возрождение: социальные проекты – мотивация церковью к развитию социального служения [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://asr.ru>
7. Матеріали Християнської міжконфесійної зустрічі “Будьте ж милосердні, як і Отець ваш милосердний”. – К. : [б. в.], 1998. – С. 18–21.
8. Постанова Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2002 р. № 565 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=565-2002-%EF>
9. Час змінити статистику! Саміт із роботи в інтернатах “Україна без сиріт” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrainabezsyrit.org/ua/events/a-summit-is-from-work-inboarding-schools>